

Nr 23.

Ankom till Riksdagens kansli den 21 maj 1912 kl. 1 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 23 i fråga om en af herr Olsson i Blädinge inom Andra kammaren väckt motion, nr 236, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot jordkulturens ödeläggelse genom försumpning.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 236, hvilken hänvisats till nämnda kammarens fjärde tillfälliga utskott, har herr Olsson i Blädinge hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förberedande undersökning af hvilka åtgärder lämpligen böra och kunna vidtagas till förhindrande af jordkulturens fortgående ödeläggelse genom försumpning, företrädesvis å sådana trakter inom landet, där dessa försumpningar redan fått den utsträckning och omfattning, att enskildes krafter och förmåga att verksamt ingripa uppenbarligen äro otillräckliga, samt att Kungl. Maj:t därefter för Riksdagen framlägger det förslag, hvartill denna utredning kunnat föranleda.

Berörda hemställan tillstyrktes af Andra kammarens ofvannämnda utskott, och jämväl Andra kammarens beslut utföll i enlighet därmed. Sedan ärendet därefter blifvit öfverlämnadt till Första kammaren, har det samma hänskjutits till behandling af sistnämnda kammarens första tillfälliga utskott.

Beträffande motiveringen till motionärens hemställan får utskottet hänvisa till motionen. Andra Kammarens utskott meddelar i sitt utlåtande till en början en historik, utgörande ett referat af en af Kungl. Maj:t genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen föranstaltad utredning i frågan, och får utskottet i afseende härå hänvisa till berörda utskotts utlåtande nr 10. För egen del yttrar Andra kammarens utskott följande.

*Andra
kammarens
utskotts
yttrande.*

»För att söka erhålla kännedom om, hvilken utbredning den i förevarande motion behandlade försumpningen uppnått i vårt land, har utskottet hänvänt sig till Svenska mosskulturforeningen med begäran om foreningens yttrande rörande utbredningen af nämnda försumpning, hvad som är känt beträffande hastigheten i försumpningens fortgående samt det yttrande öfver motionärens framställning och hemställan, hvartill foreningen kan finna anledning. På denna anhållan har ingått det yttrande, som återgifves i bilaga 1.

Med anledning af att de redan utgående meliorationsanslagen på senare åren blifvit väsentligen förhöjda, har utskottet vidare anhållit om yttrande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen, huruvida nämnda styrelser anse, att det ändamål, motionären vill uppnå, kan vinnas medelst användande af dessa anslag utan att de särskilda åtgärder vidtagas, som styrelserna förordade i ofvan refererade utlåtande den 14 maj 1906. Styrelserna hafva på denna anhållan afgifvit följande yttrande:

Till Riksdagens Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

I skrivelser till jordbruksdepartementet har Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, hvartill motionen nr 236 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot jordkulturens ödeläggelse genom försumpning remitterats för behandling, hemställt om yttrande dels af kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, huruvida efter de ökningar af meliorationsfonderna, som under senare åren ägt rum, några sådana företag, som af motionären åsyftas, blifvit igångsatta samt i annat fall, huruvida styrelsen anser sådana särskilda åtgärder vara erforderliga, som af styrelsen tillsammans med kungl. landbruksstyrelsen förordades i underdånigt utlåtande den 14 maj 1906, dels ock af kungl. landbruksstyrelsen, huruvida styrelsen anser de ökningar af meliorationsanslagen, som under senare åren ägt rum, vara af den omfattning och af sådan natur, att de möjliggöra ett effektivt inskridande mot jordkulturens ödeläggelse genom försumpning utan att de särskilda åtgärder vidtoges, som styrelsen tillsammans med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordat i förberörda underdåniga utlåtande.

Enligt skrifvelse från chefen för kungl. jordbruksdepartementet den 11 nästlidne mars har Kungl. Maj:t samma dag anbefallt ämbetsverken att till eder inkomma med gemensamt yttrande i ärendet.

Till åtlydnad häraf få ämbetsverken anföra följande.

Uti motiveringen till motionen i fråga hänför motionären försumpningen till tvenne kategorier:

dels sådana, där bildningarna äro tjänliga till jordbrukskultur, och dels sådana, där man äfven efter genomförd torrläggning åtminstone icke på mansåldrar om ens någonsin kan vänta någon kultur, men som dock i sitt nu befintliga skick fortfarande växa ut och sprida sig.

Med anledning häraf har kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen upprättat bifogade tablå öfver större (> 500 har) frostminskningsföretag, hvartill statsanslag under åren 1906—1911 beviljats.

Samtliga i denna tablå upptagna företag torde enligt bestämmelserna för statsanslags beviljande väsentligen hafva till uppgift att minska frostländigheten för kringliggande bygd.

För det ojämförligen största antalet af dessa företag hafva dock vederbörande delägare särskildt intresse af markernas torrläggning på grund däraf, att jordmånen utgöres hufvudsakligen af jord, lämplig för odling. Dessa senare företag torde sålunda falla inom den af motionären omnämnda första kategorien eller 'bildningar tjänliga för jordbrukskultur'.

I ett mindre antal företag utaf de i tablån upptagna, nämligen nr 2, 4, 10, 15, 17 och 19 utgöres jordmånen åter hufvudsakligen af till odling mindre lämplig jordmån — oförmultnad mosstorf. Dessa mossar, till hvars utdikande statsanslag sålunda beviljats, äro dock belägna i jämförelsevis tätt bebyggda trakter med befolkning till stor del lifnärande sig af jordbruksskötsel, hvarför olägenheterna att hafva en 'frosthärd' in på bygd med utsträckt jordbrukskultur torde vara mera påtagliga än för det fall, då mossbildningarna ligga mera afsides.

En bidragande orsak till att en del afdikningar kommit till stånd torde för närvarande därjämte, särskildt för de norra delarna af landet, vara de genom företagens utförande yppade nya arbetstillfällena.

Tillkomsten af dessa senare företag torde således kunna förklaras på grund af ofvan framhållna särskilda förhållanden.

Af den utredning, som af kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt kungl. landtbruksstyrelsen med anledning af nådiga remissen den 18 maj 1900 rörande inom landet förekommande mossar eller myrar af viss utsträckning och beskaffenhet (= Komosse i Jönköpings och Älfsborgs län) framgår emellertid, att det inom landet finnes vidsträckta myrar, hvilka, om de ej äro jämförliga med omnämnda Komosse, likväl göra stor skada för bygden, där de äro belägna, och hvilkas afdikning äfven med anlitande af för närvarande förefintliga möjligheter till statshjälp icke kunna genom den enskilda företagsamheten (annat än i undantagsfall, som ofvan framhållits) åstadkommas, hufvudsakligen till följd däraf, att

den enskilde icke däraf kan draga den ekonomiska fördel, att det för honom kan anses lönande att inlåta sig på företaget eller då detta skulle kräfvat så stor kapitaltillgång, att densamma ej kan af den enskilde åstadkommas.

Uti en samma utredning bilagd promemoria finnes en del större ej utdikade mossar och myrar i olika delar af riket beskrifna. Af dessa torde emellertid ingen blifvit med statsanslag för utdikningen understödd, sedan utredningen verkställdes.

Beträffande frågan, som omförmäles i utskottets förenämnda skrifvelse till jordbruksdepartementet, huruvida efter den ökning af meliorationsfonderna, som under senare åren ägt rum, några sådana större utdikningsföretag, som af motionären åsyftas, blifvit igångsatta, få ämbetsverken således, med hänvisning till hvad ofvan framhållits, anföra följande.

Uti motionen uppdelas, såsom förut framhållits, de försumpade mossarna eller myrarna i tvenne kategorier:

1) sådana, där bildningarna äro tjänliga för jordbrukskultur och i följd häraf redan till stor utsträckning äro torrlagda och tagna till bruk, och

2) sådana, där man äfven efter genomförd torrläggning åtminstone icke på mansåldrar om ens någonsin kan vänta någon kultur, men som dock i sitt nu befintliga skick fortfarande växa ut och sprida sig.

Bildningar, tillhörande den första kategorien, torde allt framgent, med nuvarande bestämmelser för statsbidrags erhållande, i mån som jordbrukskulturen fortskrider i bygderna, oskadliggöras och kultiveras. Särskildt torde det nybildade allmänna afdikningsanslaget verksamt bidra till dylika frostspridande markers torrläggning i mellersta och södra Sverige. Af den bifogade tablan framgår, som stöd åt ofvanstående, att ett ej så ringa antal mossar eller myrar af betydande omfattning under de senare åren blifvit torrlagda.

Beträffande bildningar af den andra kategorien torde man endast under vissa förutsättningar, såsom exempelvis belägenheten intill i större utsträckning uppodlad bygd, och då ägoförhållandena och storleken i öfrigt äro sådana, att den enskilde af kostnaderna för utdikningen ej allt för mycket betungas, kunna vänta att dylika bildningar på enskild väg, med nuvarande bestämmelser för statsbidrags erhållande, blifva oskadliggjorda.

På grund af de öknningar, som under de senare åren ägt rum i anslagen för utdikning af frostförande marker, vore man möjligen frestad att antaga, att dessa fonder skulle möjliggöra ett effektivt inskridande mot jordkulturens ödeläggande genom försumpning. Af det föregående

torde emellertid framgå, att hvarken den ökning, som skett, eller ytterligare ökning af fonderna i och för sig torde möjliggöra ett sådant inskridande, då det gäller mossbildningar af den omfattning samt med den för jordbrukskultur ogynnsamma beskaffenhet, som ofvan framhållits.

Med stöd häraf och hvad i ärendet tidigare anförts i kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt kungl. landtbruksstyrelsens underdåniga skrifvelse den 14 maj 1906, torde för mossbildningar af denna ogynnsamma beskaffenhet enligt kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsens åsikt för hvarje särskildt fall förslag böra upprättas samt utredning verkställas i fråga om de särskilda åtgärder, som i hvarje sådant fall böra af staten vidtagas.

Då anslag från meliorationsanslagen förutsätta afsevärda bidrag från de enskilda till företagens utförande, men i motionen afses sådana försumpningar, där man efter genomförd torrläggning åtminstone icke på mansåldrar om ens någonsin kan tänka någon kultur, men som dock i sitt nu befintliga skick fortfarande växa ut och sprida omkring sig den ödeläggelse, hvarom i motionen talas, anse ämbetsverken, att genom meliorationsanslagen, äfven med de ökningar, som under senare åren ägt rum, ett effektivt inskridande mot den af motionären åsyftade försumpning icke kan åstadkommas.

Stockholm den 15 april 1912.

Kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

FRIDOLF WIJNBLADH.

O. Z. Ekdahl.

Kungl. landtbruksstyrelsen

Aug. Lyttkens.

Fredrik Egerström.

Af den förebragta utredningen har utskottet blifvit öfvertygad om att frågan om jordkulturens ödeläggelse genom försumpning är af allvarlig beskaffenhet. Det är icke nog med att själfva den försumpade arealen blir otjänlig till kultur, äfven den kringliggande jorden förminskas högst afsevärdt i värde genom sankmarkernas frostförande beskaffenhet. Som af den ofvan refererade utredningen framgår, hafva också så godt som samtliga länsstyrelser och hushållningssällskap tillstyrkt statsingripande i syfte att afdika de större mossarna.

Utredningen torde, enligt utskottets mening, med full tydlighet ådäggas, att redan med den omfattning markförsumpningen hittills erhållit (enligt järnkontorets ofvan återgifna yttrande kunde hela arealen af Sveriges mossar beräknas till 5,000,000 hektar, hvaraf 2,000,000 hektar an-

toges bestå af hvitmossar), tillräcklig anledning till ett allvarligt ingripande förefinnes. Dessutom är emellertid att märka, att försumpningen är stadd i raskt fortskridande, och att mossarna hastigt växa och tränga in på den skogbärande marken. I mosskulturföreningens yttrande angifves, att på 25 år bildats en hvitmossepåls af 62 cm. på förutvarande skogsmark, hvilket motsvarar nära 2,5 cm. årlig höjdtillväxt hos mossen. Då nu hvitmossarna bilda en näringsfattig, sur och syrefattig jordmån, är det gifvet, att föryngringen af skogen måste gå långsamt eller helt och hållet utebli. Trädplantorna kunna icke hålla stånd mot de häftigt växande mossorna. Genom vissa anatomiska egendomligheter kvarhålla dessa äfven betydande mängder vatten, alldeles som svampar. Hafva de en gång fått en mark i besittning, försvinna de därför endast med svårighet, om icke torrlägningsåtgärder vidtagas.

Mot en dylik sig alltjämt utbredande försumpning af skogsmarken äro tydligen effektiva försvarsåtgärder i hög grad af behovet påkallade.

Härtill kommer som ett ytterligare starkt skäl för vidtagande af dylika åtgärder, att genom ett energiskt ingripande stora ekonomiska fördelar både för det allmänna och för enskilda äro att vinna.

I ofvan återgifna utlåtande af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen den 14 maj 1906 anföres, att, ehuru det icke kunde med siffror beräknas, huru stora fördelar för landet en sådan i stor omfattning bedrifven afdikning kunde medföra, syntes det utan öfverdrift kunna påstås, att sagda fördelar, om arbetet planmässigt och med omsorg bedrefves, vore ofantliga såväl i indirekt som i direkt afseende, såväl genom undanrödjande af skador som, om också först så småningom och i framtiden, genom jordbruk och industri. Sedan afdikningarna verkstälts, blefve det statens uppgift att söka för allmännyttiga ändamål tillgodogöra den afdikade marken, vare sig för odling af åkerbruksväxter eller skog eller för beredande af brännorf, torfkol, torfbriketter, torfströ m. m., allt viktiga ekonomiska intressen, som kunde varda af staten på detta sätt för framtiden tillgodosedda.

Af utredningen i ämnet framgår vidare, att nu befintliga afdikningsanslag och odlingslånefonder icke äro tillräckliga för vinnande af det ändamål, motionären afser. Samtliga dessa anslag och fonder afse underlättande af sådana företag, som inom en jämförelsevis nära liggande framtid kunna blifva direkt lönande för den enskilde. I ofvan återgifna, till utskottet ingifna yttrande anföra väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen att 'genom meliorationsanslagen, äfven med de öknningar, som under senare åren ägt rum, ett effektivt inskridande mot den af motionären åsyftade försumpningen icke kan åstadkommas'.

Utskottet har den öfvertygelsen, att särskilda åtgärder böra af staten

vidtagas i motionens syfte. Därvid torde framför allt komma i fråga upp-tagande af stora afloppskanaler genom de af försumpningen mest hotade bygderna.

Beträffande sättet för statens ingripande kan utskottet ansluta sig till hvad i utlåtandet från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen den 14 maj 1906 anförts, och som ofvan återgifvits (s. 15—19).

Genom ett dylikt statsingripande på detta område kunde staten, samtidigt som den kraftigt befördrade ortens enskilda näringslif, möjligen äfven bereda sig själf ökad tillgång till brännorf samt åstadkomma nya kronoparkskomplexer, i den mån de försumpade markerna kunna öfverföras till skogbärande.

Innan medel beredas för sådana åtgärder från statens sida mot den pågående markförsumpningen, är det emellertid önskligt, att en sakkunnig undersökning kommer till stånd rörande försumpningens omfattning och fortskridande, så att åtgärderna från början kunna inriktas på de punkter, där faran för framtiden är störst.»

Nu förevarande motion framhåller ett spörsmål, som torde vara af ej ringa betydelse för vårt land, särskildt för vissa delar däraf. Ärendet har emellertid mycket sent öfverlämnats till utskottet, hvadan det ej varit utskottet möjligt att ägna frågan någon mera ingående behandling. Dock har utskottet af den utredning i frågan, som af Andra kammarens utskott förebragts, så ock af hvad utskottet i öfrigt har sig bekant beträffande denna sak vunnit den öfvertygelsen, att ett tydligt behof föreligger af åtgärder utaf den art, motionären föreslår. Utskottet har därför ansett sig kunna utan någon utförligare motivering tillstyrka bifall till Andra kammarens redan fattade beslut.

Utskottet.

Utskottet får alltså hemställa,

att Första kammaren, med biträdande af Andra kammarens beslut, ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående lämpliga åtgärder till förhindrande af jordkulturens fortgående ödeläggelse genom försumpning, företrädesvis å sådana trakter inom landet, där dessa försumpningar redan fått den utsträckning och omfattning, att enskildes krafter och förmåga att verksamt ingripa uppenbarligen äro otillräckliga, samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för Riksdagen fram-

lägga det förslag, hvartill denna utredning kan för-
anleda.

Stockholm den 21 maj 1912.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.
